

exemplar únic

(inèdit)

Quan vaig començar aquests articles l'abril de 2010, feia quinze anys que havia mort Ovidi Montllor Mengual, en 1995, als 53 anys recent complits; menys dels que jo tinc ara, que aleshores en tenia molts menys que ell. I vaig tindre la gran sort de conèixer-lo i tractar-lo des de 1983, de tant en tant, és clar. I només vull sintetitzar la seua personalitat dient que era un artista escènic completíssim, que sempre va viure i treballar amb senzillesa alhora que amb molta dignitat, i amb les persones tenia un tracte humaníssim, exemplar, únic.

A partir de l'any 91, arran d'un recital a Ontinyent –un dels pocs llocs on el contractaven al País Valencià– i després d'una entrevista per al nostre periòdic comarcal, vam obrir una conversa enjogassada i fragmentada al llarg de tres anys; i, usant el text de la seua cançó 'Autocrítica i crítica', ell

(...)
*"El meu treball el demostre com puc.
 I tant com puc, em done tot a ell.
 Millor, pitjor... El judici ja és vostre.
 I amb l'ofici, arribaré a ser vell.
 Llavors veurem quina retribució
 em tocarà, en tant que jubilat...
 Si dic això és, perquè –com he dit–
 no sóc amant de llepar un sol dit.*

(...)
*Per tant, per tots, em vaig a presentar:
 Jo ací explique, a la meua manera,
 uns fets, un temps, una estima, una idea.
 Jo sóc l'artista, el cantant, el pallaso".*

sóc 'burret'... però sóc jo! –i això sí que ho has d'entendre...". I amb això, pràcticament ja responia la qüestió de 'com feia el seu treball': i els qui l'han conegut i saben dels trenta-sis oficis diferents que ha hagut de fer per guanyar-se la vida, creuen que, com ell deia, es donava tot al seu treball, el mostrava i el demostrava, ple d'autoexigència i meticulositat; amb una quinzena de discos (entre senzills, elapés i dobles –més diverses antologies, i l'obra [in]completa editada pòstumament), participació en més de cinquanta pel·lícules –moltes d'elles com a prota-gonista o coprotagonista–, centenars d'actuacions teatrals i participació en sèries televisives, i molts més centenars de recitals de poemes i, sobretot, de cançó –i la interpretació entrava en tot. I milers d'hores estudiant-se l'ofici "ben a fons i ben solet, que ser autodidacte té eixe preu –i jo no ho recomane– però des de ben menut açò de llegir, assimilar, 'dir', cantar, interpretar i fer-ho sentir, ho duia ben endins; però havia de treballar-m'ho i 'entrar' jo dins l'obra també, tancat a casa i amb moltes hores d'esforç, previ a les hores d'assaig –tant per actuar en directe com per gravar–, i ahí ja entrava la companyia... la bona companyia, sobretot del Toti Soler, i altres músics, actors, realitzadors de teatre o cinema... He 'pencat' molt i amb molta estima; però ja veurem quina retribució em toca de tot açò. De moment, i molt 'apuradet', intente guanyar-me la vida, i 'sense haver de llepar un sol dit'; encara que em diguen que sóc açò o allò, i 'sóc un pallaso', sí, amb molta dignitat de ser-ho... però estic ben acompanyat d'artistes i amics, i d'estima per tot allò que fem i ofe-rim...". Perquè en açò, per a uns era 'un pollet' i per a altres 'una fera'... Amargament, deia que als cantants i artistes en general, els companys de les 'forces polítiques que havien de prendre el poder per al poble', tan bon punt el tenien –el poder– o es burlaven d'ells o els tenien por. "Molestà-vem". I preferien que callaren. Potser per això hi ha moltes preguntes trobades al llarg de la seua trajectòria:

*"Tancat a casa la major part del temps,
 no sóc amant de llepar. No tinc déus,
 ni pensament de trobar-me en tal cas.
 Jo sóc qui sóc. Si vols veure'm, em veus".*

(...)
 OVIDI MONTLLOR

('Autocrítica i crítica' –fragments)

responia o explicava: "Això de 'tancat a casa' ja em ve de menut, que vaig estar malalt un cert temps i reclòs a casa, aprofitant per llegir tota una biblioteca que un oncle meu, mestre represaliat, havia confiat al meu pare, per a que ho tinguera amagat; coses d'aquell temps, encara. Vaig tindre la sort de ser fill d'un anarquista convençut que enyorava tants llibres de l'Ateneu Llibertari on s'ensenyà a llegir i a estimar i, després, a fer-me estimar els llibres...". I jo preguntava i prenia nota: no tens déus ni ganes de llepar, ni pensaments...: "Per primera, 'no sóc amant de llepar', que per això he passat la vida guanyant-me-la, sense permetre que algú me la regalara, i menys 'a canvi de...' –tu ja m'entens! El que no sé si entendràs és que he passat mitja vida buscant on estava Déu o els déus, i no ho he trobat encara; i només puc creure en les persones i en mi, que em conec i sé accep-tar-me, amb moltes exigències, perquè jo

(...)
*"Per a uns, pollet. Per a altres, una fera.
 Com bé veureu, no arribe a l'u setanta.
 Si com he dit al bell començament
 sóc dels qui resta a casa el major temps,
 no és pas per boig, ni per sentir-me estrany.
 És pel dubte. I dubte molt, companys:
 Quina és la porta que s'obre sense panys?
 Quantes persones et reben sense enganys?
 Quants parlen d'ells dient que de tu parlen?
 Quants m'estaran posant en dubte ara...?
 Doncs, repetesc, jo parle del meu temps.
 Estime el viure d'un colp, ja, per tothom!
 Tinc un partit i una ideologia.
 Dic el que dic sense cap covardia.
 Però també sé el preu de tot això:
 més tard o d'hora m'arribarà sentència,
 car no interessa qui no llepa amb paciència".*

(...)

“Quina és la porta que s’obre sense panys? Quantes persones et reben sense enganys? Quants parlen d’ells dient que de tu parlen? Quants m’estaran posant en dubte ara...?”.

Ara per ara, tants anys ja sense tu, és moltíssima gent –jove sobretot– qui ha anat comprenent-te, admirant-te i també seguint els teus missatges i la teua forma de viure la vida: amb lluita i ofici al servei de causes nobles i plenes de rebel·lia. Però tu has quedat –a més de la memòria activa de tanta gent– com quan estaves tancat a casa... assenyalat pel dubte, pel teu propi dubte: *“I dubte molt, com-panyes... Sí, el dubte hauria de ser per naturalesa, per dubtar de tu mateix si cal; però és que, a més, jo m’he en-dut molts desenganys, que han vingut provocats sobretot per part de persones o ‘companys’ o grups, o idees... que tenia ben assimilades i que estimava i per qui he lluitat sempre –i lluite, encara–, però... collons, m’han ne-gat la mínima ajuda, no per aprofitar-me’n jo, sinó per treballar. I veges eixes institucions o entitats que han obtingut el poder... per fer-ne ús propi, i no ‘per al poble’...! Fa més de deu anys que no puc gravar ni un sol disc: no ‘interesse’; treballo més –ai– a Madrid que a Barcelona; i de València no cal que diga res, que això m’he trobat jo ahí: ni quan governaven els socialistes a la Generalitat!, i mai no he existit per a Canal 9, ni altres mitjans ‘valencians’...! I faig el que puc: doblatge, algun paperet –sense poder rebutjar res: he de menjar!–, al-gunes cantades i molts recitals ‘per amor a l’art’, encara, i també per solidaritat amb qui m’ho ha demanat...; però és que, no jo, sinó qualsevol dels qui cantem i actuem en català, ara, estem enfonsats –exceptuant dos o tres ‘fi-gures’, per quedar bé– i només volen que iscam a escena quan ens necessiten per a recolzar els seus interessos; i, de la mateixa manera que ara s’estan promocionant els grups de rock i tot això –que m’alegra moltíssim–, crec que a nosaltres, que hem tocat fons, ara ens toca emergir! Però, ‘no interessa qui no llepa amb paciència’...”.*

(...)
*“M’aïllaran, dient que m’he aïllat.
Diran, o diuen, que ja sóc acabat”.*

Escolta, Ovidi, ací a la lletra diu: *“Tinc un partit i una ideologia”, i tu ara ho substitueixes per... “Tinc un neguit i una grafologia”, sí; sembla que queda més ‘actual’ o més ‘cool’ o més ‘fashion’... jo que sé! Però sí, jo he militat al PSUC molts anys, fins que ja no he pogut assumir que això siga el mateix que el PCE i les consignes sempre dictades de Madrid; i Esquerra Unida és una bona plataforma... però també estan mirant sempre cap a la ‘seu central’, i això ja és Izquierda Unida, no cal anar fent sucursals... En fi... a més, jo sóc de fe teòrica anarquista, però no es pot dur com vulgues el socialisme llibertari a la pràctica, ni és ja el temps per a mi...; jo voldria que quallaren eixes unions entre tots els ‘ex pe-ceros’ i les esquerres nacionalistes no espanyoles, que crec que ja va intentant-se, i m’agradaria estar, per exem-ple, a alguna espècie d’UPV... que encara li falta camí per fer i unir, i més ací a la ‘comunidad’ aquesta que sem-bla antivalenciana; però és ahí, en l’àmbit d’una coalició àmplia i no dogmàtica, no centralista a nivell d’estat, solidària però alternativa, ecologista, antimilitarista, que busque la igualtat de persones i pobles, no la sub-missió a altres... Crec que és demanar massa, almenys ara, però això és molt necessari, i no els totalitarismes monolítics caducats”. I per això ‘t’aïllaran, dient que t’has aïllat’...? “Diran el que voldran, però jo, abans que els partits o les organitzacions, mire les persones que en formen part i com actuen, i vull seguir cantant la lletra que diu ‘Tinc un partit i una ideologia, / dic el que dic sense cap covardia!’...”. Però, també saps “el preu de tot això”: ‘més tard o d’hora t’arribarà sentència’.*

I mentrestant, *‘no t’empassaves la porga...’* però les passaves ‘canutes’, com solies dir; i en la segona meitat d’aquells portentosos anys 80, cantaves repertori nou –que no podies gravar–, treballaves molt –però et donaven pocs contractes– i damunt, la gra-vació d’una antologia de poetes valencians contemporanis que tenies ja a punt i anaves a fer –presumptament patrocinada per la nostra socialista Generalitat Va...– va acabar perdent-se pels caixons de la malaptesa funcional dels ‘companys’ del poder; i recorde quan em vas dir les ganes que tenies de gravar, també, pro-jectes que ja havies musicat i preparat, sobre J. M. de Sagarra, sobre Joan Fuster...; i quan em vas re-comanar molt vivament *“dos dels millors llibres de poesia que he vist mai”,* de Joan Vinyoli, pràctica-ment la seua obra pòstuma editada, *‘Passeig d’aniversari’* i *‘Domini Màgic’*, els darrers que va escriure i que tu ja recitaves i volies gravar i... Feies encara ‘cantades’ i interpretacions de poemes –allò que més t’agradava–, a més de qualsevol treball que t’eixira. En 1986, davant la Sagrada Família i a la plaça Gaudí, a Barcelona, en un acte del II Congrés de Cultura Catalana, vas cantar davant 60.000 per-sones, amb Lluís Llach i Maria del Mar Bonet...; però l’any 1988 es va haver de crear l’Associació de Cantants i Intèrprets en

(...)
“Mentrestant, jo no m’empasse la porga d’aquells qui creuen que tot està tan clar. Respecte això, amb tot el meu respecte. Admire artistes, admire comedians. Però jo sóc jo. I no em puc deslligar. De mi mateix poc més puc explicar. Jo sóc l’artista, el cantant, el pallasso. Som els artistes!, el cantant, el pallasso!”.

Llengua Catalana, per reivindicar el treball ben digne que podieu –i volieu– oferir els artistes que anàveu quedant postergats: això va dur algunes promocions d'actes i sèries de recitals que va organitzar el centre 'Ressons' de la Generalitat (de dalt, quina sinó...?). Aquell inici, o represa, de la il·lusió –que de vegades semblava il·lusòria– dels primers anys 90 (ai, que eren els seus últims anys) encara va donar 'joc', que deia Ovidi; fins i tot, amb Toti Soler, feren una 'gira' europea, i encara sonaven ací i allà els temes d'un repertori que s'acumulava i que el va fer tornar a la seua terreta... L'abril del 93, commemorant els 30 anys de la cançó emblemàtica 'Al vent' de Raimon, junt amb cantants de primera magnitud dels temps de la 'transició', Ovidi Montllor fou un dels intèrprets d'aquell memorable concert al Palau Sant Jordi de Barcelona.

I aleshores, passat abril i les teues darreres festes de moros i cristians, comences a gravar el primer disc que t'havien oferit enregistrar (i n'hi havia de projectes a punt...!), i graves només el tema 'El meu poble, Alcoi', que era la primera volta que anava a eixir en disc, tot i ser dels teus primers...; i fou l'únic tema que vas poder gravar per al disc 'Verí good', perquè després va vindre aquella 'afonia', aquell mal de gola que era el càncer que et duria a fer vacances definitives... Però, encara feres un recital memorable a Alcoi, amb els amics Jordi Gil i Francesc Ferrando, i acompanyat pel teu Toti Soler a la guitarra... Vas fer –vàreu fer– un recital tan complet, tan emotiu i tan arrelat a la gent de base del teu poble..., i els organitzadors eren els de la Federació alcoiana d'associacions veïnals, que van voler celebrar amb tu els 25 anys d'aquella primera il·lusió del maig del 68...

L'última volta que vam poder xarrar llarg, després d'aquell recital irrepètible; i tu estaves molt preocupat: pel teu germà major que estava morint-se de càncer, i per ton pare que estava prou mal i amb 'alzheimer'... Però encara vam departir i tu vas recordar els dos darrers recitals a Ontinyent, amb molta estima, tot i que estaven fets en moments poc lluïts per a tu. I t'eixiren de sobte records que lligaven alguns bons moments teus amb l'orografia muntanyenca i de barrancs que uneix –més que separa– Alcoi i Ontinyent i els pobles veïns de la Mariola: "Un diumenge, i això era quan jo començava a aprendre a teixir, amb mon pare!, recorde que anàrem amb el tren cap a Ontinyent i, en passar Agres, no sé com s'ho va fer però va aconseguir que el tren quasi es parara un instant en una casa d'obres ferroviàries que hi havia vora Alfafara... i vam baixar, a l'aventura!, seguint el rierol d'aigua clara de Mariola que ens duia avall, passant pel Bancal Redó i les Finestres i els Viverets: quin paradís!; i banyant-nos als assuts i seguint el riu i la séquia avall, avall, esmorzar, banys als tolls dels assuts i el pantà... i a dinar, al Pou Clar!, el bany de la glòria!, quin dia...". I quin any més trist, el 1994: mor el teu germà, i tu perds ja la veu; però, com a la cançó: "M'aïllaran dient que m'he aïllat. / Diran o diuen que ja sóc acabat. / No pense pas donar-me per guanyat!". Així vas encarar la teua malaltia, i passà l'any fins al novembre... i aquell emocionat re-cital-homenatge que et va fer la gent de la Cançó al teu poble, Alcoi, que et nomenava fill predi-lecte... Obviant-ne d'altres, hi havia homenatges com el que et va fer, també aquell novembre, la Societat Coral el Micalet, a València... i tu tan agraït, modest i amable. Al bar del Micalet vam parlar per última vegada: tu... amb un puret i el café ben batejat amb conyac!, i fent projectes i donant ànims a tothom; però l'abraçada al teu cos només pell i os... Ja ho havies

*"Sóc un granet de sorra en el desert,
sóc el rabet d'un ull ataiüllant;
jo sóc el vent que deixa un suau petó,
sóc una veu perduda allà en el fons.
Sóc un espill, l'ona d'un oceà.
Sóc com un crit enmig de la muntanya.
Sóc bel·licós si es tracta d'injustícia.
Sóc la remor d'un poble en erupció!*

*I sóc mos, i sóc carícia,
i sóc tendresa, i sóc bastó!
Sóc el que sóc, sóc el que sóc...*

*Sóc un maulet modern i tolerant,
sóc prou enterc, l'aljub del sedejant;
sóc l'herba verda, la vora de la mar,
un tros de cel i el vermell de l'infern.
Sóc un peó de l'escac de la vida,
un tremolor del nàixer a la por;
jo sóc el so d'aquesta xeremia
i del tabal que anuncien festa i dol" ...*

OVIDI MONTLLOR ('Autoretrat' –la seua lletra pòstuma, que va cantar JORDI GIL)

donat tot: en els Premis Octubre interpretares Sagarra i Estellés; i abans, sota la cúpula de l'església circular de les Escoles Pies de València, vas recitar, amb molta dignitat i amb una sola corda vo-cal, després d'aguantar dies i dies sense gastar la poca veu, que et va eixir de molt endins, acompanyat per la dúctil guitarra del Toti, i tu, dient l'Ofici de difunt, de Joan Fuster, que no vo-lies anar-te'n sense 'fer-lo', com en aquella primera, única... i última funció, com si fos el teu 'rèquiem'... Després, quan a la plaça de bous de València, et feren l'homenatge pòstum, amb Georges Moustaki, Maria del Mar Bonet..., i Lluís Llach, que va resumir moltes coses en la brevíssima explicació: "Mentre venia del País Valencià del Nord cap ací, pensava que li hem fallat molt, tots, a l'Ovidi Montllor. I et devem molt, Ovidi...", i només va cantar dos temes, i eren teus: l'Homenatge a Teresa' i 'A la vida'... Sí! Tu cantaves a la vida. I vas rebre la mort amb un somriure serè. Tu, que vas ser un exemplar únic.

(abril 2012)

David Mira Gramage